

Nr 25.

Ankom till riksdagens kansli den 16 mars 1937 kl. 7 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående arrendators rätt till ersättning av jordägare för täckdikning, vartill statsbidrag utgått.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 82, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *von Heland* hemställt, att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring i gällande bestämmelser, att arrendator, som erhållit statsbidrag jämlikt Kungl. Maj:ts kungörelse den 30 juni 1933 angående statsbidrag till täckdikning, ej av denna anledning skall vidkännas minskning i honom enligt nyttjanderättslagen tillkommande rätt till ersättning av jordägaren för utförd täckdikning.

2 kap. 17 § tredje stycket i *lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom* behandlar frågan om arrendators rätt till ersättning av jordägare för verkställd täckdikning. Stadgandet är av följande lydelse:

Låter arrendatorn efter plan, vilken antingen blivit av jordägaren godkänd eller ock uppgjorts av statens lantbruksingenjör eller hos hushållningssällskap anställd jordbrukskonsulent, å fastigheten verkställa täckdikning med användande av tegelrör, vare jordägaren pliktig att till arrendatorn utgiva ersättning dels, så snart arbetet blivit behörigen utfört, för så stor del av kostnaden, som motsvarar värdet av rören, dels ock, när fastigheten avträdes, för vad arrendatorn i övrigt kostat å täckdikningen i den mån det varit nödigt. Vid avträdet skall dock från det belopp, som sålunda beräknats utöver kostnaden för rören, avdrag ske ej mindre med en femtondedel för varje helt år, varunder arrendatorn utan förhöjning av legan dragit nytta av täckdikningen, än även, därest å denna finnes brist, med kostnaden för bristens avhjälpande.

I enlighet med vad särskilda utskottet i sina utlåtanden, nr 17 (sid. 137) och nr 22 (sid. 3) föreslagit anvisade 1933 års riksdag, under utgifter för kapitalökning, till *bidrag till täckdikningar* för budgetåret 1933/1934 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor. Avsikten med anslagets anvisande var, bland annat, att, i den mån så lämpligen kunde ske, genom utförande av täckdikningsarbeten söka lindra eller motverka arbetslösheten.

Med hänsyn till rådande läge å arbetsmarknaden och behovet av stödåtgärder för jordbruket hava anslag för ifrågavarande ändamål anvisats jämväl följande budgetår. Anslaget, som upptagits för budgetåret 1934/1935 under utgifter för kapitalökning samt därefter under nionde huvudtiteln, har

utgjort under ett vart av budgetåren 1934/1935 och 1935/1936 1,500,000 kronor. För innevarande budgetår är anslaget nedsatt till 1,000,000 kronor.

Kungörelse angående statsbidrag till täckdikning har av Kungl. Maj:t utfärdats den 30 juni 1933 (nr 434). Av dess bestämmelser må här återgivas följande.

Statsbidrag kan utlämnas åt ägare eller brukare av åker eller annan odlad jord för verkställande av täckdikning samt utgår med belopp, motsvarande högst 25 procent av den beräknade kostnaden för företaget. Ej må dock under ett och samma år statsbidrag beviljas till så högt belopp, att detta, jämte bidragstagaren under året beviljat lån från täckdikningslånefonden, överstiger 5,000 kronor. Ej heller må någon innehava statsbidrag och hafva i skuld för täckdikningslån till högre belopp sammanlagt än 10,000 kronor, där ej Kungl. Maj:t i särskilt fall på framställning av lantbruksstyrelsen medger ökning av beloppet. Sammanlagda beloppet av statsbidrag och täckdikningslån får högst uppgå till, där fråga är om täckdikning med rör, hela den beräknade kostnaden, dock ej mer än 500 kronor för hektar av den jord, som är avsedd att förbättras genom företaget, samt, där fråga är om täckdikning med annat material, fyra femtedelar av den beräknade kostnaden, dock högst 350 kronor för hektar av sådan jord, som nyss sagts. Vid beräkning av kostnaden skola gällande bestämmelser angående täckdikningslån i tillämpliga delar lända till efter rättelse. Bidragen sökas hos och utlämnas av vederbörande hushållningssällskap. Vid prövning av inkomna ansökningar om statsbidrag skall såvitt möjligt tillses, att bidrag främst tillgodokommer dem, som äro mest i behov därav. I den mån så lämpligen kan ske, bör även hänsyn vid beviljandet tagas till önskvärdheten att därigenom rådande arbetslöshet lindras eller motverkas. Sedan statsbidrag beviljats, skall arbetet utan uppskov igångsättas.

Hushållningssällskap, som för handhavandet av här ifrågasvarande verksamhet nödgas anlita extra arbetskraft, må på framställning kunna av Kungl. Maj:t, i den mån skäl därtill äro, tillerkännas bidrag av statsmedel till kostnaderna härför.

Slutligen må erinras, att vid 1936 års riksdag jordbruksutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 1 beträffande förevarande anslag framhållit såsom eftersträfvansvärt, att, för möjliggörande av anslagets fördelning å så många håll som möjligt, statsbidrag för ändamålet — under beaktande jämväl av att jordbrukare, som främst äro i behov av hjälp, i första hand tillgodoses — i största utsträckning lämnas till mindre och medelstora jordbruk.

På förslag av jordbruksutskottet (utlåtande nr 1, punkt 136) har innevarande riksdag anvisat ett reservationsanslag av 500,000 kronor för budgetåret 1937/1938 till bidrag till täckdikningar.

2 kap. 17 § nyttjanderättslagen erhöll sin nuvarande lydelse genom en lag av den 27 juni 1927. Tidigare stadgades i lagrummet allenast, att om arrendatorn läte efter plan, som uppgjorts av statens lantbruksingenjör eller blivit av jordägaren godkänd, å fastigheten verkställa täckdikning med användande av tegelrör, jordägaren skulle vara pliktig att, sedan arbetet blivit be-

hörigen utfört, till arrendatorn utgiva ersättning för så stor del av kostnaden, som motsvarade värdet av rören.

Genom 1927 års lag stadgades i förevarande paragraf rätt för arrendator att i viss utsträckning erhålla ersättning av jordägare jämväl för nyodling och betesförbättring. I andra stycket i 17 § har nämligen föreskrivits, att om det vid avträdet av en fastighet finnes, att dess värde av arrendatorn genom nyodling eller särskilda åtgärder för anordnande av betesbruk blivit på ett varaktigt sätt förökad, arrendatorn skall av jordägaren njuta ersättning motsvarande det ökade värde, fastigheten i följd av förbättringen då kan anses äga, dock ej med högre belopp än som svarar mot den nödiga kostnad, han nedlagt å förbättringen. Har ej jordägaren lämnat sitt samtycke till förbättring, som nu sagts, må emellertid ej utgå högre ersättning än som, efter medeltal räknat, belöper å två hektar, ändå att den mark, som förbättrats, är av större omfattning.

De år 1927 verkställda ändringarna i 2 kap. 17 § nyttjanderättslagen äro grundade på förslag av de s. k. jordsakkunniga i deras den 20 juni 1926 avlämnade betänkande med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa delar av nyttjanderättslagen (stat. off. utredn. 1926: 8). I detta betänkande har frågan om rätt till ersättning för nyodling och annan jordförbättring behandlats å sid. 140—158, vartill utskottet tillåter sig hänvisa. Jordsakkunniga hava icke berört frågan, huruvida avdrag från arrendatorn tillkommande ersättning av jordägare bör ske för statsbidrag, som lämnats arrendatorn.

I yttrande över jordsakkunnigas förslag, vilket yttrande återgivits i propositionen nr 182 till 1927 års riksdag med förslag till lag om ändring i vissa delar av nyttjanderättslagen m. m. (Bil. D sid. 46), har lantbruksstyrelsen anfört i fråga om arrendators rätt till ersättning av jordägare, »att i nyodlings- eller betesförbättringsarbete, som av arrendator utförts, kan hava ingått dikning, till vars utförande arrendatorn erhållit statsbidrag från statens avdickningsanslag, i vilket fall motsvarande minskning av ersättningen bör ske».

I nämnda proposition (sid. 45) har föredragande departementschefen, statsrådet Thyren, yttrat i anslutning till 17 § andra stycket nyttjanderättslagen, att »tydligt lärer vara, att, om arrendatorn erhållit statsbidrag till företag av här ifrågavarande beskaffenhet, avdrag därför skall ske». Detta departementschefens uttalande lämnades av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet (utlåtande nr 1), som behandlade propositionen nr 182, ävensom av riksdagen utan anmärkning.

Enligt lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand, den s. k. norrländska arrendelagen, äger arrendator, som genom nyodling eller annan jordförbättring på ett varaktigt sätt förökad fastighetens värde, under vissa förutsättningar rätt till ersättning därför av jordägaren, när fastigheten avträdes. Gottgörelsen skall beräknas efter det ökade värde, som fastigheten till följd av nyodlingen eller jordförbättringen kan anses äga, då den avträdes av arrendatorn. Ersättningen må

emellertid ej överstiga den för arbetets utförande nödiga kostnaden (11 §). Att märka är, att dessa bestämmelser i norrländska arrendelagen gälla även beträffande av arrendatorn verkställd täckdikning.

Vidare må erinras, att vid 1934 års riksdag hemställdes i två likalydande motioner, I: 65 av herr Löfvander m. fl. och II: 128 av herr Andersson i Dunker m. fl., att riksdagen för sin del måtte besluta att i 2 kap. 17 § nyttjanderättslagen stadga rätt för arrendator att på sätt i motionerna närmare angivits erhålla ersättning för under arrendetiden utförd cementerad gödselstadanläggning.

Rörande innehållet i de ifrågasatta lagreglerna anfördes i motionerna, bland annat:

Då arrendatorn ensam har omedelbar nytta av anläggningen och då bidrag och lån kan erhållas av statsmedel, som i regel fullt täcka den kontanta kostnaden, synes arrendators rätt till ersättning böra inträda först vid arrendets avträdande. Bestämmandet av ersättningens belopp torde, i likhet med vad som är fallet beträffande täckdikning, böra ske dels med hänsyn till arrendatorns kostnader för anläggningen, dels med hänsyn till den tid arrendatorn nyttjat densamma utan förhöjning av arrendet.

Beträffande ersättningens storlek synes denna böra sättas till arrendatorns kostnader för anläggningen, dock högst till den vid planens uppgörande beräknade anläggningskostnaden. Härifrån bör givetvis avgå det bidrag utan återbetalningsskyldighet, som arrendatorn ev. erhållit av statsmedel.

Andra lagutskottet yttrade i sitt utlåtande, nr 41, över dessa motioner:

I många fall torde en arrendator å jordbruksfastighet anse det vara med sin fördel förenligt att anlägga gödselstad. En sådan anläggning är givetvis till viss fördel även för jordägaren, i det att värdet å hans fastighet nästan undantagslöst därigenom förhöjes. Rätt för arrendatorn att av jordägaren få ersättning för anläggningen finnes emellertid icke stadgad i nu gällande lagstiftning. Huruvida en sådan rätt skall genom lag tillerkännas arrendatorn samt det närmare innehållet av en lagstiftning härutinnan bör enligt utskottets mening med hänsyn till frågans vikt och betydelse göras till föremål för utredning.

Vid en sådan utredning torde böra övervägas de olika möjligheter, som erbjudas att ordna en dylik ersättningsfråga. Det bör vara särskilt angeläget att giva sådana regler, att jordägaren icke ådrages onödiga utgifter. Ersättning bör därför icke utgå till arrendator för sådana kostnader, för vilka han kunnat erhålla bidrag av allmänna medel, därest alla de möjligheter anlitas, som författningarna medgiva. Ävenledes torde böra beaktas, att bestämmelser givas om betryggande kontroll över arbetets utförande.

På förslag av utskottet hemställde riksdagen i skrivelse, nr 311, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning, huruvida och i vilken omfattning i lag måtte stadgas rätt för arrendator att av jordägaren erhålla ersättning för under arrendetiden utförd ändamålsenlig gödselstadanläggning samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Såsom framgår av utskottets förut denna dag avgivna utlåtande, nr 24, har åt särskilda sakkunniga — 1936 års arrendeutredning — uppdragits att verkställa utredning och avgiva förslag rörande arrendelagstiftningen. Innehållet

av direktiven för de sakkunnigas arbete har återgivits å sid. 4—6 i berörda utlåtande, till vilket utskottet i denna del får hänvisa. I den historik, som föregår direktiven i föredragande departementschefens anförande till statsrådsprotokollet, har ovannämnda framställning av 1934 års riksdag redovisats.

I *förevarande motion* anføres, bland annat:

Har en arrendator verkställt täckdikning med statsbidrag enligt ovannämnda kungörelse men avflyttar något eller några år efter arbetets utförande, blir följdén, att jordägaren i verkligheten får uppbära statsbidraget för täckdikningen i stället för arrendatorn, i fall jordägaren skall anses berättigad att från ersättningen för täckdikningen under arrendetiden avdraga en summa som svarar mot statsbidraget.

En sådan tolkning, som åtminstone i vissa fall tillämpats, kan icke annat än förefalla vederbörande arrendator orättvis, särskilt om orsaken till avflyttningen skulle vara en enligt arrendatorns mening oskäligen höjning av arrendet efter slutet av den avtalsperiod under vilken ifrågavarande förbättringsarbete utförts.

En ändring av gällande bestämmelser synes därför påkallad och det borde samtidigt undersökas, huruvida och i vad mån skäl kan föreligga att giva en eventuell lagändring retroaktiv verkan.

Utskottet hyser den uppfattningen, att statsmakterna böra först efter utredning och möjligen i ett större sammanhang taga definitiv ställning till det i motionen berörda spörsmålet. Utskottet kan därför icke tillstyrka motionärens förslag, att riksdagen måtte besluta författningsändring.

Utskottet.

Utskottet vill i anledning av motionen erinra, att åt särskilda sakkunniga — 1936 års arrendeutredning — uppdragits att verkställa utredning och avge förslag rörande arrendelagstiftningen. Den nu förevarande frågan är visserligen icke direkt omnämnd i de direktiv, som meddelats för de sakkunnigas arbete, men då dessa ha att taga ställning till arrendelagstiftningen i hela dess vidd, föreligger intet hinder för dem att till undersökning upptaga förevarande spörsmål. Utskottet vill vidare framhålla, att, såsom utskottets redogörelse ger vid handen, en liknande fråga torde bliva föremål för de sakkunnigas överväganden i anledning av den i direktiven omförmälda skrivelsen av 1934 års riksdag med begäran om utredning av frågan om rätt för arrendator att av jordägaren erhålla ersättning för under arrendetiden utförd ändamålsenlig gödselstadanläggning. Med hänsyn till vad sålunda anförts finner utskottet skäl tala för att nu ifrågavarande spörsmål göres till föremål för prövning vid det av 1936 års arrendeutredning bedrivna arbetet.

Utskottet får därför hemställa,

- 1) att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville överlämna motionen till 1936 års arrendeutredning för att tagas under övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag; samt

2) att motionen, i den mån den icke blivit beaktad genom vad utskottet sålunda hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 12 mars 1937.

På andra lagutskottets vägnar:

SIGFRID HANSSON.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sigfrid Hansson, Linder*, P. Sandström, Norman, Knut Petersson, Sten, Ekströmer* och *Holstenson*;

från andra kammaren: herrar *Skoglund* och *Pettersson* i Hällbacken*, fru *Nordgren* samt herrar *Hermansson*, Thorell, Gardell*, Holm* och *Barnekow*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
